

Олімпійська освіта в системі виховання дітей та молоді

Резюме

Рассмотрены в историческом аспекте истоки зарождения олимпийского образования. Обобщен отечественный и зарубежный опыт использования олимпийских идей в процессе воспитания детей и молодежи. Определены пути совершенствования процесса олимпийского образования подрастающего поколения.

Summary

Sources of origin of Olympic education are considered in the historical aspect. The home and foreign experience of usage of olympic ideas in the process of education of children and youth is generalized. Ways of improvement of Olympic education of children and youth are described.

Постановка проблеми, аналіз останніх досліджень і публікацій, зв'язок із науковими чи практичними завданнями. Кожна держава пов'язує своє майбутнє з підростаючим поколінням, тому особливу увагу приділяє вирішенню проблем духовно-морального виховання і фізичного розвитку дітей, підлітків і молоді. На жаль, подібні проблеми особливо актуальні й для України. Підтвердженням цьому є невтішна статистика: 145 тис. безпритульних, 500 тис. наркоманів, майже 82 % юнаків і 72 % дівчат мають досвід паління. Руйнування колишньої ідеологічної бази освіти, відмова від старої системи цінностей — все це призвело до ігнорування виховання як цілеспрямованої педагогічної діяльності. На думку фахівців (Нісіотіс, Мюллер, Георгіадіс, Булатова), олімпійська освіта може служити ефективним засобом вирішення цієї проблеми. Доказом цього є рішення Олімпійських конгресів (Варна, 1973; Баден-Баден, 1981; Париж, 1994) та міжнародних організацій: ЮНЕСКО, Міжнародної олімпійської академії, Ради Європи тощо.

З огляду на це проведення досліджень, пов'язаних з вивченням олімпійської освіти як потужного засобу виховання, формування здорового способу життя дітей і молоді, є актуальним. Дослідження виконано згідно зі Зведеним планом НДР НДІ НУФВСУ.

Мета дослідження — вдосконалювання процесу виховання дітей і молоді за допомогою олімпійської освіти.

Завдання дослідження:

- аналіз передумов виникнення та становлення олімпій-

ської освіти як ефективного засобу виховання підростаючого покоління;

- вивчення вітчизняного і зарубіжного досвіду впровадження олімпійських ідей у виховний процес дітей і молоді;

- виявлення основних причин, що стримують поширення олімпійської освіти в сучасному світі;

- визначення шляхів удосконалювання процесу олімпійської освіти підростаючого покоління.

Методи, організація дослідження. Історичний (історико-логічний, конкретно-історичний, порівняльно-історичний, ретроспективний); системно-функціональний аналіз; аналіз спеціальної літератури, періодичної преси, матеріалів мережі інтернет.

Результати дослідження та їх обговорення. Аналіз теорії і практики впровадження олімпійської освіти в світі свідчить, що сьогодні вона є складовою загальної освіти, спеціально організованим педагогічним процесом, спрямованим на виховання підростаючого покоління відповідно до загальнолюдських моральних цінностей та ідеалів олімпізму, а також дієвим засобом залучення дітей та молоді до занять фізичною культурою, дотримання здорового способу життя, формування системи цінностей і спрямована на всебічний розвиток особистості. Олімпійська освіта як ефективний засіб виховання дітей і молоді має глибоке історичне коріння. Її динаміка може бути представлена у вигляді трьох послідовних етапів: витоки ідеї олімпійської освіти; формування її основ; реалізація й розвиток [3].

Ідеї олімпізму відігравали значну роль у процесі виховання підростаючого покоління ще за часів Стародавньої Греції. Еллінська система виховання й освіти поєднувала в собі три рівні частини — інтелектуальну, музичну, фізичну — й передбачала всебічний розвиток особистості. Підтвердженням її ефективності може служити той факт, що вже в V ст. до н. е. мешканці Афін пишалися тим, що серед них не було неписьменних [6].

Унаслідок об'єктивних причин (припинення Олімпійських ігор, трансформація цінностей, негативне відношення церкви до розвитку науки, фізичної культури тощо) протягом багатьох століть олімпійські ідеали залишалися поза увагою громадянськості.

Процес формування основ олімпійської освіти розпочався в XIV—XIX ст. і збігся з прискореним розвитком техніки, науки, мистецтва, педагогічної думки, у тому числі й фізичної культури. На противагу середньовічному аскетизму й зверненню до потойбічного світу було висунуто культ здорової, активної й всебічно розвиненої особистості. Ряд суспільних діячів (М. Пальмієрі, І. Гутс-Мутс та ін.) привернули увагу громадськості до античної спадщини стародавніх греків. Почалися наукові пошуки в цьому напрямі (перше дисертаційне дослідження Д. Веста). Робились спроби відродження Олімпійських ігор (Р. Довер, М. Драйтон, У. Брукс, Е. Цаппас та ін.). Створюються національні системи фізичного виховання (Німеччина, Англія, Франція, Швеція, Чехія, Росія). Проте остаточно втілити ідею відродження олімпізму вдалося суспільному діячу й педагогу П'єру де Кубертену [6]. В основу сучасних ігор закладені фундаментальні цінності, що мали місце в античні часи, які знайшли своє відображення в концепції олімпізму. Вивчення впливу рухової активності й спорту на здоров'я, культуру, виховання дітей і мо-

лоді в різних країнах дозволило П'єру де Кубертену сформува-ти відповідне ставлення до олімпійського спорту як засобу виховання підростаючого покоління. Він вважав, що олімпізм поєднує спорт із культурою та освітою, завдяки своєму гуманістичному потенціалу служить ідеологічною й моральною основою процесу виховання підростаючого покоління, тим самим передбачив появу олімпійської освіти [4]. Необхідно відмітити, що основи олімпійської освіти закладені П'єром де Кубертенем у роботі "Спортивна педагогіка" (1919). Того часу ідея гармонійного розвитку людини стала ключовою цінністю олімпізму і суттєвою складовою фундаментальних принципів олімпійського руху.

Етап становлення й розвитку олімпійської освіти розпочався зі створення Міжнародного олімпійського комітету (МОК), проведення Сесії в 1897 р. (Гавр, Франція), на якій були вперше підняті питання олімпійської

освіти. З відкриттям Міжнародної олімпійської академії (МОА) в 1961 р. змінилося уявлення про місце олімпійської освіти в сучасному суспільстві [7]. Актуальність цього питання сприяла створенню спеціальної комісії МОК з культури й олімпійської освіти в 2000 р., що була сформована в результаті об'єднання двох попередніх: комісії МОК з МОА й олімпійської освіти (1967 р.) і комісії МОК з культури (1968 р.).

Олімпійська освіта стала одним із головних напрямів діяльності МОК і структур, що входять до системи міжнародного олімпійського руху. Поширення олімпійської освіти у світі здійснюється шляхом розробки й впровадження спеціальних програм та інноваційних виховних проєктів у навчально-виховний процес дітей і молоді (рис. 1).

Рисунок 1 — Особливості поширення олімпійської освіти в світі

Вивчення діяльності різних ланок системи олімпійської освіти свідчить, що одне зі стрижневих місць у поширенні ідей олімпізму посідають НОА. Вони здійснюють свою діяльність під егідою НОК і відповідальні за розробку національних програм і систем олімпійської освіти в своїх країнах. Сьогодні в світі функціонує 133 НОА на п'яти континентах (рис. 2).

Аналіз теорії й практики впровадження олімпійської освіти дозволив виділити дві основні моделі формування національних систем олімпійської освіти. Перша характерна для більшості країн і являє собою суспільну модель олімпійської освіти під егідою НОК або НОА. Під час реалізації цієї моделі програми з олімпійської освіти не є загальнодержавними, тобто обов'язковими для використання в навчальному процесі, і тому не забезпечують залучення більшості дітей та молоді до засвоєння олімпійських цінностей.

Друга модель — суспільно-державна, заснована на взаємодії Міністерства освіти й науки, НОК, НОА й інших державних і громадських організацій, що покликані опікуватися проблемами виховання підростаючого покоління.

Для вирішення виховних та освітніх завдань в економічно

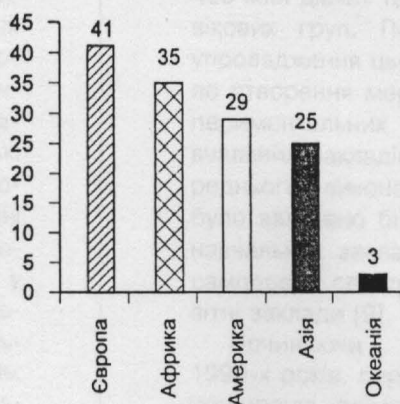

Рисунок 2 — Динаміка поширення національних олімпійських академій

розвинутих країнах світу використовуються різні форми поширення ідей олімпізму (як у навчальному процесі, так і поза ним) із використанням методичних посібників, кіно- та відеоматеріалів, організацією екскурсій у відповідні музеї, проведенням спортивних заходів (олімпійського дня бігу, малих Олімпійських ігор), конкурсів та вікторин з олімпійської тематики, організації зустрічей молоді з видатними спортсменами, діячами олімпійського спорту тощо.

Деякі з цих програм створені в період підготовки до Олімпійських ігор. Першою була програма, розроблена в Канаді в 1976 р. Подібні програми формуються НОА США (1984), Німеччини (1988, 1992, 1994), а також групами педагогів на замовлення Оргкомітету Олімпійських ігор у Калгарі (1988), Альбервіллі (1992), Лілехаммері (1994), Мельбурні (1996), Сіднеї (2000) та ін. До основних завдань, що вирішувались впровадженням олімпійських освітніх програм, входили: стимулювання молоді до вивчення культурних традицій інших націй, іноземних мов, повернення уваги світової спільноти до проблем екології, виховання підростаючого покоління тощо.

Значна увага в останні роки приділяється зокрема роз'ясненню й пропаганді серед дітей і молоді принципів "Fair Play", які є основою багатьох освітніх програм у таких країнах, як Канада, США, Німеччина, Чехія, Туреччина та ін. На основі цих програм у клубах, навчальних закладах організується науково-методична, навчально-виховна й спортивно-масова робота.

Однією з інноваційних форм роботи зі школярами в Болгарії є проект "Вільна школа", що забезпечує додаткову альтернативну освіту, яка виходить за рамки державної шкільної програми й забезпечує можливість поглибити свої знання в інших напрямках. Учня викладають такі

предмети, як олімпізм і культура, спорт, екологія, рекреація тощо. Навчальні заняття поєднуються з проведенням змагань, зустрічей, вечорів, вистав, виставок із запрошенням батьків, вчителів, інших учнів з метою популяризації результатів роботи.

Прикладом поширення ідей олімпізму є досвід впровадження відповідного проекту Олімпійської академії Швеції. Цей проект почав реалізовуватись напередодні Олімпійських ігор 2000 р. В основу роботи покладено розробку спеціального інтернет-сайту, з якого школярі отримували інформацію про олімпійський рух, досягнення співвітчизників на Олімпійських іграх. Під час викладання загальноосвітніх дисциплін використовується інформація щодо олімпійської освіти, яку надають вчителі фізичної культури. Після закінчення проекту заклади, що брали у ньому участь, та їх вихованці були нагороджені відповідними дипломами.

Однією з інноваційних форм поширення олімпійських цінностей є реалізація проекту "СПАрт" (Росія), який був апробований на базі школи-комплексу фізкультурно-естетичного напрямку № 39 м. Смоленськ. Це гуманістичний проект, що передбачає широке коло практичних акцій і заходів, спрямованих на зміцнення зв'язків між спортом та мистецтвом. Він складається з таких основних розділів: система педагогічних знань (факультатив "Основи олімпійських знань", а також частина в структурі уроку з фізичної культури; окремі олімпійські уроки; модулі навчальних предметів художньо-естетичного блоку спрямування тощо); позаурочні й оздоровчі форми роботи (Спартіанські та малі Олімпійські ігри; робота в Олімпійському клубі, класні години, тощо). З метою контролю за рівнем знань і вмій у 3—8-х класах проводяться щорічні екзамени з фізичної культури, основ олімпійських знань, художньо-естетичних — навчаль-

них дисциплін. Для методичного й кадрового забезпечення реалізації цієї програми організуються лекції й семінари з олімпійської тематики, спрямовані на підвищення кваліфікації педагогічного колективу школи. Проект активно використовується в процесі фізичного виховання й олімпійської освіти дітей, підлітків і молоді, у тому числі інвалідів у багатьох регіонах Росії [5].

Уперше в світовій практиці напередодні Ігор XXVIII Олімпіади 2004 р. владі міста Афіни вдалося впровадити олімпійську освіту у навчально-виховний процес дітей і молоді на всій території Греції. У пілотному проекті, що розпочався у 1998 р., взяли участь 30 шкіл з різних куточків країни. Одночасно було задіяно 5,5 тис. шкіл, близько 2 тис. педагогів, які попередньо пройшли спеціальну підготовку й відбір Міністерством освіти та іншими установами, для викладання олімпійської освіти. Програма також упроваджувалась в позанавчальний час, після закінчення занять, за типом "відкритої школи". Реалізація освітньо-виховного проекту супроводжувалась виданням спеціальної літератури ("Олімпійська книга 2004", "Олімпійське видовище", "Олімпійські ігри", "Олімпійська освіта", "Деспма і Голуб", "Паралімпійські ігри").

Увагу світової громадськості привернула "Програма олімпійської освіти Пекін — 2008", реалізована напередодні Ігор XXIX Олімпіади в Пекіні. У цьому проекті було задіяно близько 400 млн дівчат та хлопців різних вікових груп. Першим кроком упровадження цього проекту було створення мережі з 356 експериментальних показових навчальних закладів. До безпосереднього виконання програми було залучено більше половини навчальних закладів Китаю, насамперед, середні загальноосвітні заклади [9].

Починаючи з середини 1990-х років, передові позиції в поширенні олімпійської освіти,

збагаченні її змісту й форм міцно зайняла Україна. Ключова роль у розробці вітчизняної моделі реалізації олімпійської освіти серед широких верств населення належить Олімпійській академії України (ОАУ) й одному з провідних у світі спеціальних вузів — Національному університету фізичного виховання і спорту (НУФВСУ), на базі якого створено Український центр олімпійських досліджень та освіти (1992 р.). В Україні фундаментально розроблена потужна система олімпійської освіти, реалізація якої здійснюється у двох основних напрямках: загальноосвітньому й спеціально-освітньому (Булатова, Платонов, 1998—2005 р.). В її основі лежить успішна реалізація ОАУ разом з НУФВСУ 10-літньої Міжнародної програми науково-дослідної, освітньої й видавничої діяльності у сфері олімпійського спорту. Програма отримала високу оцінку керівництва МОК і провідних спеціалістів світу. Наступним кроком щодо вдосконалення системи олімпійської освіти було створення мережі регіональних центрів олімпійських досліджень й освіти.

Серед заходів, спрямованих на впровадження олімпійської освіти серед населення, слід відмітити: щорічний Всеукраїнський олімпійський урок на майдані Незалежності (починаючи з 2005 р.), яким розпочинається олімпійський тиждень (протягом якого видатні спортсмени відвідують загальноосвітні заклади, проводять лекції, спортивно-масові заходи зі школярами); Континентальний семінар "Олімпійська освіта: виховання, здоровий спосіб життя, соціальна адаптація" (травень, 2007 р.); Всеукраїнські семінари "Олімпійська педагогіка у системі навчально-виховної роботи загальноосвітніх шкіл України" (листопад, 2007 р.), "Олімпійська освіта в школі: проблеми і перспективи" (травень, 2008 р.); створення наприкінці 2007 р. мережі експериментальних шкіл,

яка налічує 41 загальноосвітній навчальний заклад із упровадженням олімпійської освіти у навчально-виховний процес дітей та підлітків [1, 2, 8].

Не зважаючи на те що в світі багатьма організаціями здійснюється значна робота з поширення олімпійських цінностей серед підростаючого покоління, сьогодні існують об'єктивні чинники, що вповільнюють впровадження олімпійської освіти. Серед основних необхідно відмітити протиріччя між рівнем популярності олімпійського спорту, видатних спортсменів і недостатністю їх реалізацією у вихованні підростаючого покоління, між пропагандою загальнолюдських цінностей, що декларуються фундаментальними принципами, й дискредитацією їх на практиці, між наявними досягненнями в популяризації олімпійської освіти й неготовністю молоді до сприйняття олімпійських ідей.

До основних напрямів удосконалення процесу олімпійської освіти слід віднести: 1) вдосконалення структури підготовки спеціальних кадрів (шляхом розширення змісту розділів з олімпійської освіти з акцентом на вирішенні виховних завдань під час роботи з молоддю; комплексне використання у навчальному процесі студентів ситуаційного моделювання; закріплення знань і навичок у майбутніх фахівців шляхом використання олімпійської освіти під час проходження шкільної й тренерської практик); 2) розширення тематики наукових досліджень студентів, магістрантів, аспірантів у напрямі "олімпійська освіта"; 3) організація наукових конференцій, семінарів і тренінгів, спрямованих на підвищення кваліфікації кадрів із використання олімпійської освіти для виховання дітей і молоді; 4) розробка методичних посібників і прак-

тичних рекомендацій із упровадження олімпійської освіти серед підростаючого покоління для викладачів, учителів, тренерів.

Висновки

1. Олімпійська освіта як ефективний засіб виховання дітей і молоді має глибоке історичне коріння. Її динаміка може бути представлена у вигляді трьох послідовних етапів: витокі ідеї олімпійської освіти; формування її основ; реалізація й розвиток.

2. Аналіз теорії і практики впровадження олімпійської освіти свідчить, що перша програма, заснована на цінностях олімпізму, впроваджена у 1976 р. в Канаді. Основною метою реалізації подібних програм є стимулювання молоді до вивчення культурних традицій інших націй, іноземних мов, а також привернення уваги світової спільноти до проблем екології, виховання підростаючого покоління тощо.

3. Реалізація олімпійської освіти у виховному процесі дітей та молоді здійснюється шляхом упровадження інноваційних проєктів, використання методичних посібників, застосування різноманітних форм поширення олімпійських ідей.

4. Ефективність виховного процесу, в основі якого лежать цінності олімпізму, багато в чому зумовлена адекватно розробленою структурою й змістом навчального матеріалу для різних вікових груп дітей та молоді, відбором ефективних форм і мето-

дичних прийомів, що використовуються педагогами.

5. Результати контент-аналізу дозволили виділити дві основні моделі впровадження національних систем олімпійської освіти в різних країнах світу: суспільну та суспільно-державну.

6. В Україні функціонує фундаментально розроблена система олімпійської освіти, формування якої почалося у другій половині 1990-х років. Реалізація олімпійської освіти здійснюється у двох основних напрямках: загальноосвітньому та спеціально-освітньому. Основними організаціями, що відповідають за функціонування системи олімпійської освіти в країні, є НОК України, ОАУ, Український центр олімпійських досліджень та освіти.

7. Аналіз упровадження олімпійської освіти у виховний процес підростаючого покоління дозволив виділити негативні чинники, що відбиваються на її ефективності: протиріччя між рівнем популярності олімпійського спорту, видатних спортсменів і недостатньою їх реалізацією у вихованні підростаючого покоління; між пропагандою загальнолюдських цінностей, що декларуються фундаментальними принципами, й дискредитацією їх на практиці; між наявними досягненнями в популяризації олімпійської освіти й недостатньою готовністю молоді до сприйняття олімпійських ідей.

8. До основних напрямів удосконалювання процесу олімпійської освіти підростаючого покоління необхідно віднести: вдосконалення структури підготовки спеціальних кадрів; розширення тематики наукових досліджень

студентів, магістрантів, аспірантів з цієї тематики; організацію наукових конференцій, семінарів і тренінгів, спрямованих на підвищення кваліфікації кадрів з питань олімпійської освіти; розробку методичних рекомендацій для викладачів, учителів, тренерів щодо шляхів упровадження олімпійської освіти серед підростаючого покоління.

1. Булатова М. Олимпийская академия Украины: приоритетные направления деятельности / М. Булатова // Наука в олимпийском спорте. — 2007. — № 2. — С. 5—12.

2. Булатова М. М. Итоги реализации 10-летней программы Международного олимпийского комитета и Национального университета физического воспитания и спорта Украины по развитию научных исследований и образования в сфере олимпийского спорта / М. М. Булатова, В. Н. Платонов // Современный олимпийский спорт и спорт для всех : VII Междунар. науч. конгресс. — М., 2003. — Т. 1. — С. 8—9.

3. Матвеев С. Олимпийское образование: от древней Греции до современности / С. Матвеев, Л. Радченко, Я. Щербашин // Наука в олимпийском спорте. — 2007. — № 2. — С. 46—52.

4. Мюллер Н. Олимпийское образование / Н. Мюллер // Мир спорта. — 2003. — № 3. — С. 6—12.

5. Столяров В. Концепция олимпийского образования (многолетний опыт разработки и внедрения в практику) / В. Столяров // Наука в олимпийском спорте. — 2007. — № 2. — С. 30—35.

6. Энциклопедия современного олимпийского спорта : в 2 т. ; под ред. В. Н. Платонова. — К. : Олимп. л-ра, 2002. — Т. 1. — С. 17—72.

7. Энциклопедия современного олимпийского спорта : в 2 т. ; под ред. В. Н. Платонова. — К. : Олимп. л-ра, 2004. — Т. 2. — С. 364—374.

8. <http://www.noc-ukr.org>.

9. <http://www.en.beijing2008.cn/education>.